

prof. zw. dr hab. Kazimierz Starzyk
Instytut Społeczno-Ekonomiczny
Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu
e-mail: starzyk.k@gmail.com

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Marty Ostrowskiej-Chałupa

pt. *Uwarunkowania i konsekwencje pułapki średniego dochodu w rozwoju społeczno-gospodarczym Chińskiej Republiki Ludowej*, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw.

dr hab. Katarzyny Żukrowskiej

Kolegium Ekonomiczno-Społecznego SGH

Dyscyplina naukowa rozprawy: Ekonomia

Podstawa wykonania recenzji: Uchwała Rady Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie

1. Wybór problemu badawczego oraz bibliograficzna charakterystyka rozprawy

Przedmiotem recenzowanej rozprawy jest problem długofalowego rozwoju chińskiej gospodarki rozpatrywany w kontekście tzw. pułapki średniego dochodu na tle chińskich reform i będącej ich pochodną polityki gospodarczej. Autorka umiejscawia go w wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowaniach procesów rozwojowych chińskiej gospodarki, rozważając w tym kontekście także bariery oraz zagrożenia dla stabilności tego procesu w średnim okresie oraz dalszej perspektywie.

Problem badawczy rozprawy jest więc ważny zarówno z punktu widzenia teorii jak również praktyki rynkowej transformacji gospodarki. Jest również ważny z tego powodu, że chińskie doświadczenia mogą być przydatne dla innych gospodarek, w tym także opornych transformacji rynkowej (obecnie Korei Północnej i Kuby).

Znaczenie podjętego problemu badawczego wiąże się również z faktem, że Chiny dzięki realizacji strategii rozwoju otwartego zajęły drugą pozycję w gospodarce światowej pod względem wielkości PKB i stały się liderem wśród gospodarek wschodzących; dla nich więc chińskie doświadczenia mogą być przydatne w kwestii grożącej im pułapki średniego dochodu.

Praca mgr Marty Ostrowskiej-Chałupa liczy 319 stron. Składa się z pięciu rozdziałów, wstępu, zakończenia oraz bibliografii. Zawiera 10 tabel, 9 rysunków oraz 50 wykresów korespondujących treścią rozprawy. Tekst uzupełnia 646 odnośników odwołujących się do odpowiednich pozycji bibliograficznych.

W materiałach źródłowych dominują pozycje naukowe. Autorka wykorzystuje również artykuły prasowe, ale nie stanowią one dla niej nadmiernego obciążenia. Bibliografia obejmuje liczne publikacje anglojęzyczne, w tym publikacje chińskich autorów. Uwzględnia aktualne dane statystyczne. Zawiera także szereg prac polskich ekonomistów zajmujących się problemami gospodarek wschodzących w tym chińskiej gospodarki. Doktorantka wykorzystuje artykuły ekonomiczne na portalach internetowych ale ich nie nadużywa. W bibliografii Doktorantka uwzględnia własne trzy publikacje i się na nie powołuje.

Na pozytywną ocenę zasługuje prezentacja danych statystycznych – Doktorantka wykorzystała w tym celu zarówno chińskie statystyki jak również bazy danych organizacji międzynarodowych, głównie IMF, WTO, OECD, ADB, także Banku Światowego i UE. W sposób przejrzysty stosuje techniki tabelaryczne i prezentacje graficzne. Przeważają opracowania własne.

Pewnym mankamentem bibliografii jest brak niektórych pozycji, na które Autorka powołuje się w poszczególnych częściach pracy. Występują w niej również powtórzenia tych samych pozycji oraz drobne literówki. Nie zmienia to jednak ogólnie pozytywnej oceny wykorzystania materiałów źródłowych, rzetelnie zgromadzonych przez Doktorantkę.

2. Konceptualizacja problemu badawczego – tytuł, cel, teza, metoda

Tytuł rozprawy odzwierciedla zamierzenia badawcze i jest adekwatny do jej treści, zarówno bowiem w teoretycznej warstwie pracy jak i empirycznej, Doktorantka koncentruje się na problemach społeczno-gospodarczego rozwoju ChRL, rozpatrywanych w ramach właściwie dobranej literatury przedmiotu. Analizuje w tym kontekście zagadnienie pułapki średniego dochodu oraz odnosi go do chińskiej gospodarki. Na tym tle rozważa jej perspektywy rozwojowe w świetle realnych i potencjalnych zagrożeń związanych z pułapką średniego dochodu.

Główny cel rozprawy Doktorantka formułuje jako „przedstawienie i uporządkowanie rozważań na temat różnic w poziomie rozwoju między rozwiniętymi a rozwijającymi się gospodarkami w skali świata i sposobów ich przewyciężenia, czyli pokonania luki rozwoju, a także konsekwencji związanych z pułapką średniego dochodu” (s. 9-10). Do tego celu, choć nieco zawile sformułowanym, ale korespondującym z tytułem i treścią rozprawy, Autorka

dodaje pięć istotnych pytań badawczych, dotyczących: teoretycznych aspektów pułapki średniego dochodu; determinant rozwoju chińskiej gospodarki; narzędzi polityki gospodarczej ChRL; czynników negatywnie wpływających na rozwój społeczno-ekonomiczny Chin; obszarów ryzyka związanych z grożącą Chinom pułapką średniego dochodu oraz podejmowanych zapobiegawczych działań w tym zakresie, które znajdują wyraz w polityce gospodarczej Chin.

Główną tezę rozprawy Doktorantka formułuje następująco: : „... mimo przeprowadzonych reform, ChRL nie zdołała powrócić do dynamiki wzrostu gospodarczego osiągniętej przed wybuchem światowego kryzysu gospodarczego i finansowego z przełomu lat 2007/2008, co w znacznej mierze jest konsekwencją słabości natury strukturalnej oraz instytucjonalnej państwa, które zwiększają ryzyko wejścia w *pułapkę średniego dochodu*; stąd w celu jej uniknięcia, podejmowane są dostosowania strukturalne w ramach realizowanej polityki gospodarczej” (s. 10).

Tak sformułowana główna teza rozprawy *implicité* zawiera założenie, że dalszy rozwój Chin będzie następować w ramach obecnego systemu monopartyjnego, co samo w sobie jest wielce prawdopodobne, ale równocześnie oznacza brak uwzględnienia innych możliwych scenariuszy, a przede wszystkim przejścia do systemu demokratycznego, jako warunku kontynuowania dotychczasowych procesów rozwojowych oraz budowy trwałej podstawy systemowej dla dalszego rozwoju chińskiej gospodarki. Powstaje w związku z tym pytanie, bynajmniej nie retoryczne, czy jest możliwy dalszy rozwój Chin bez zasadniczych zmian systemu politycznego, tj. przejścia do systemu polipartyjnego, obejmującego wszystkie elementy gospodarki rynkowej.

Trwałość obecnego systemu politycznego Doktorantka zakłada *implicite* w pięciu hipotezach badawczych, którymi wspiera główną tezę rozprawy. Dotyczą one: trudności identyfikacji czynników określających istotę pułapki średniego dochodu oraz zapobiegających jej metod; funkcji czynników wewnętrznych i zewnętrznych kształtujących długookresowe procesy chińskiej gospodarki ze szczególnym podkreśleniem czynników zewnętrznych w rynkowej transformacji chińskiej gospodarki; kluczowej nadal roli planów pięcioletnich jako narzędzia realizacji przez Chiny polityki gospodarczej; wzrostu nierównowag wewnętrznych po osiągnięciu średniego poziomu dochodu; oceny reform przeciwdziałających wpadnięciu ChRL w pułapkę średniego dochodu.

Metodologiczne ujęcie pracy, polegające na sformułowaniu głównego celu rozprawy, w powiązaniu z pięcioma pytaniami badawczymi, a następnie sformułowaniu głównej tezy oraz korespondujących z nią pięciu hipotez badawczych, które Autorka poddaje weryfikacji w

poszczególnych rozdziałach rozprawy, jest z metodologicznego punktu widzenia poprawne i w sposób przekonujący oddaje zamierzenia badawcze. W realizacji podjętego zadania badawczego Doktorantka posługuje się głównie metodą analityczno-opisową, łącząc narzędzia ilościowe i jakościowe. Doktorantka wykorzystuje również metodę porównawczą, zwłaszcza, kiedy nawiązuje do doświadczeń innych gospodarek w kwestii pułapki średniego dochodu. Sięga również do narzędzi z obszaru nauk politycznych a także historii gospodarczej.

3. Struktura i treść rozprawy, uzyskane wyniki, strona formalna

Cele i tezy badawcze pracy znajdują empiryczne odzwierciedlenie w treści poszczególnych jej części. Tytuły rozdziałów są właściwe dla rozwiązania podjętego problemu badawczego. Rozdziały są względem siebie komplementarne i zachowują proporcje objętościowe.

We wstępie (s. 5-14), Autorka właściwie przedstawiła koncepcję rozprawy, określiła jej cele oraz tezy, a także uzasadniła wybór tematu. Zasygnalizowała treść poszczególnych rozdziałów oraz przedstawiła metodę, natomiast nie określiła na czym polega Jej wkład do nauki. Recenzent oczekuje, że uczyni to w trakcie obrony.

Rozdział pierwszy (s. 15-78), stanowi wprowadzenie teoretyczne do rozważań prowadzonych w kolejnych rozdziałach rozprawy. Mocną jego stroną jest przedstawienie istoty pułapki średniego dochodu w świetle właściwego doboru literatury, głównie z obszaru ekonomii rozwoju, której przedmiot szeroko charakteryzuje nawiązując do licznych autorów zarówno współczesnych jak i przedstawiających szkoły tradycyjne. Szkoda, że nie uwzględniła polskiej szkoły z profesorem M. Kaleckim, która w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych ubiegłego wieku wywarła głęboki wpływ na kierunki ekonomii rozwoju. Słabszą natomiast jest skromne potraktowanie teoretycznego dorobku ekonomii transformacji, a ta przecież ma istotne odniesienie do przemian zachodzących w chińskiej gospodarce po 1978 roku.

W rozdziale drugim (s. 79-132), Doktorantka zanalizowała problemy rozwoju chińskiej gospodarki, wyodrębniając w tym kontekście problematykę wzrostu. Zanalizowała w tym kontekście czynniki i uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne, dokonując ich podziału na ekonomiczne, społeczne, polityczne, technologiczne, instytucjonalne a także kulturowe, geograficzne i historyczne.

Mocnym punktem tego rozdziału jest strona poznawcza. Widać, że Doktorantka dobrze orientuje się w ogólnej problematyce społeczno-ekonomicznej Chin oraz ma znajomość narzędzi badawczych pozwalających na określenie specyfiki chińskich reform oraz

tendencji rozwojowych. Słabą natomiast stroną jest skromne potraktowanie roli specjalnych stref ekonomicznych w tworzeniu potencjału eksportowego Chin oraz wpływu na tworzenie biegunów rozwoju w ich gospodarce (s. 120 i dalsze). Wspomina o nich także w czwartym rozdziale, np. s. 202. Z korzyścią dla oceny polityki ChRL wobec zagranicznych inwestycji bezpośrednich byłoby szersze potraktowanie roli SSE w rozwoju chińskiej gospodarki.

W rozdziale trzecim (s. 133-182), Autorka scharakteryzowała system planowania gospodarczego, w tym współtworzące go narzędzia administracyjne służące zarządzaniu gospodarką. Zaletą rozdziału jest z jednej strony obszerna analiza chińskiego systemu planowania, co stanowi istotne zagadnienie kiedy analizujemy procesy rozwojowe chińskiej gospodarki w ujęciu długookresowym. Natomiast słabszą jest niedostateczne podkreślenie transformacji systemu planowania z obligatoryjnego na indykacyjny w kontekście zmian mechanizmu gospodarczego z planowego na rynkowy.

W rozdziale czwartym (s. 183-228), Doktoranta właściwie przedstawiła długofalowe tendencje rozwojowe chińskiej gospodarki. Prawidłowo wydzieliła w tych tendencjach podokresy – szerzej analizując sytuację chińskiej gospodarki przed i po kryzysie 2007/8+. Mocną stroną tego rozdziału jest określenie wpływu czynników koniunkturalnych na spowolnienie wzrostu w okresie kryzysu oraz analiza działań antykryzysowych.

W rozdziale piątym (s. 229-288), Doktorantka określa czynniki i uwarunkowania mogące spowodować wystąpienie pułapki średniego dochodu w chińskiej gospodarce, co ciekawie analizuje w kontekście zagrożeń zarówno realnych jak i potencjalnych.

Mocną stroną tego rozdziału, w powiązaniu z punktem 4.4. rozdziału czwartego (s. 216 i dalsze), jest kompetentna analiza elementów polityki gospodarczej z punktu widzenia zapobieżenia pułapce średniego dochodu oraz wskazanie na jej potencjalne implikacje dla regionalnego oraz globalnego otoczenia chińskiej gospodarki.

W zakończeniu Doktorantka formułuje wnioski nawiązujące do treści poszczególnych rozdziałów, które właściwie odzwierciedlają przeprowadzone przez nią badania literaturowe oraz analizy empiryczne.

Strona formalna:

- Niektóre z cytowanych pozycji nie zostały uwzględnione w bibliografii, np.: odn. 18, 53, 61, 68, 69, 110, 169, 205, 245, 246, 272, 395, 401, 444, 447, 570; źródła wykresów: 4, 7, 9, 12, 13, 21-26, 32, 34 i inne; tabeli 4; rys. 6.

- powołuje się w tekście na niektórych autorów a nie wymienia ich w bibliografii, np. odn. 53, 61, 68, 69, 95, 105 ...

- w powtarzających się cytowanych pozycjach powinno być op. cit, np. odn. 131, 207, 223, 360, 388.
- odn. 91 – jest „GUS w Katowicach 2011”, powinno być GUS, Urząd Statystyczny w Katowicach.
- należy zlikwidować wygrubienia w źródłach pod wykresami, i w niektórych odnośnikach np. odn. 441, 614, 615 (zmienić kolor) i inne,
- w bibliografii niektóre pozycje są wymienione dwukrotnie, np.: odn. 4 (s. 306 bibliografii), s. 307 – Van Tho, T., The Middle-Income ...
- nie wszystkie pozycje zostały uszeregowane alfabetycznie: s. 300 (A. Golonka) , 307 (J. Aziz; K. Pruchnik...)

Ogólnie strona formalna zasługuje na wysoką ocenę. Składają się na nią przede wszystkim starannie wykonane tabele i rysunki.

4. Wnioski końcowe

Rozprawa doktorska mgr Marty Ostrowskiej-Chałupa pt. ” Uwarunkowania i konsekwencje pułapki średniego dochodu w rozwoju społeczno-gospodarczym Chińskiej Republiki Ludowej”, stanowi analizę ekonomiczną, obejmującą zarówno warstwę teoretyczną jak i empiryczną ważnych problemów ekonomicznych, społecznych i politycznych związanych z rozwojem chińskiej gospodarki. Na tym tle Autorka właściwie przedstawiła zagadnienie pułapki średniego dochodu oraz wskazała na przyczyny i zagrożenia z nią związane zarówno dla chińskiej gospodarki jak również jej otoczenia regionalnego i globalnego. Istotne jest podkreślenie innowacyjnego charakteru przeprowadzonej przez Nią analizy zagadnienia pułapki średniego dochodu w odniesieniu do gospodarki w procesie rynkowej transformacji.

Doktorantka zgromadziła i poddała analizie wartościowy materiał źródłowy, dotyczący zarówno samego zagadnienia pułapki średniego dochodu jak również problemów i wyzwań długofalowego rozwoju chińskiej gospodarki rozwiązywanych w ramach chińskiej polityki gospodarczej.

Praca stanowi także przydatne źródło istotnych informacji ekonomicznych, społecznych i politycznych o Chinach i przyczynia się także pod tym względem do zmniejszenia istniejącej luki w polskiej literaturze przedmiotu.

Doktorantka wykazała się odpowiednimi umiejętnościami analitycznymi, zarówno problemów ekonomicznych jak również społecznych i politycznych. Dokonana przez Nią identyfikacja problemu badawczego, jego interpretacja oraz samodzielne rozwiązanie

pozwalają stwierdzić, że recenzowana rozprawa, stanowi oryginalne i metodologicznie poprawne opracowanie istotnego problemu badawczego.

Konkluzja: Rozprawa doktorska mgr Marty Ostrowskiej-Chałupa pt. "Uwarunkowania i konsekwencje pułapki średniego dochodu w rozwoju społeczno-gospodarczym Chińskiej Republiki Ludowej", spełnia ustawowe wymogi stawiane rozprawom doktorskim w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (wraz ze zmianami: Ustawa z dnia 27.07.2005 r. – Prawo o Szkolnictwie Wyższym). W związku z powyższym recenzent wnioskuje o dopuszczenie jej do obrony publicznej.


Kazimierz Starzyk

Warszawa 10.07.2018

